

tirano ceno in ji dal pomen, ki ni v skladu z dokaznim gradivom. Glede na to, da je svoj sestavek o »pozabljenem« in »odločilnem« liberalnem naskoku na Matico 1886 vključil v obširne opombe k peti knjigi Prijateljeve *Slovenske kulturnopolitične in slovstvene zgodovine 1848—1895*, v opombe, ki bodo izšle kot posebna knjiga in ki v bistvu pomenijo ali naj bi pomenile dopolnitev oziroma kritiko Prijatelja, si ne moremo kaj, da ne bi spričo povedanega nekoliko podvomili o njih.

Mar bo treba pisati opombe k opombam?

Francè Bernik

RAZGLEDI

NEKAJ GLASOV IZ SODOBNE ITALIJANSKE POEZIJE

Petnajst primerov enakega števila pesnikov ne more predstaviti današnje poezije kakšnega naroda, in bil bi absurd, tudi če bi takšen izbor temeljil na neizpodbitni presoji resničnih vrednot (takšno neizpodbitnost pa bi bilo skrajno težko ali pa celo nemogoče doseči), ko bi hoteli v tako omejenem obsegu prikazati takšne zglede, ki bi mogli zadovoljivo začrtati tako raven kot meje in perspektive sodobne italijanske poezije. Zategadelj ne bi želeli dati temu majhnemu pregledu poezije, ki jo v tej številki predstavljamo, antologijske oznake. Niti ni naš namen, da bi z njim predstavili petnajst pesnikov, kajti če bi to hoteli storiti, bi morali objaviti ne po eno pesem za vsakega, temveč toliko, da bi lahko z njimi razkrili vse najpomembnejše vidike slehernega izmed teh avtorjev. V pričujočem izboru smo predvsem želeli dati poudarek le najznačilnejšim in najbolj razširjenim potezam v sodobni italijanski poeziji, tistim, ki to poezijo ločijo od poezije v drugih jezikih, ne da bi se čez mero ozirali na prestiž posameznih imen, izmed katerih so nekatera že dolgo znamenita, medtem ko so se druga pojavila na literarnem prizorišču v sorazmerno novejšem času.

Oglejmo si torej, katere so tiste značilnosti, ki predstavljajo, lahko bi rekli, duha sodobne italijanske poezije, in kakšni so bili njeni izvori. Poskušali bomo to storiti kar najbolj mogoče na kratko.

Prve pobude v moderni italijanski poeziji gre iskati v začetku tega stoletja, v krepuskolarizmu. V tem primeru ni šlo ne za šolo ne za skupino, ki bi imela svoj program in bi na osnovi takšnega programa skupno delovala. Bil je spontan razcvet, ki se je pojavil na robu do tedaj vladajoče italijanske poezije. Ko je Sergio Corazzini, ki ga je pri dvajsetih letih spodnesla jetika, pisal skrivaj svoje verze, so v Italiji še dominirale tri močne pesniške osebnosti: Carducci, Pascoli in D'Annunzio, vse tri vezane, vsaka po svoje, ne samo na klasično tradicijo, temveč tudi na nekakšen neopaganizem (pri Pascoliju samo v formalnem smislu), ki se je kazal kot odkrito nasprotovanje romantiki devetnajstega stoletja. Krepuskolarizem, ponavljamo, ni bil niti šola niti skupina: bil je pojav, potreba, da pesnik neposredno, brez simbolov izraža iskrenost svojih občutij. Poezija se ni več sramovala skromnih stvari, istovetila se je tudi z vsakdanjim življenjem.

Sergio Corazzini se je rodil 1887, umrl pa 1907. Prvi futuristični manifest datira v leto 1909. Okrog Marinettijevega gibanja so se zbrali, kot je znano, številni italijanski pesniki, predvsem mladi. Nova estetika v teh razglasih (ki so obsegali vsa področja umetnosti) je bila, kar zadeva poezijo, kolikor si je sploh mogoče zamišljati drugačna, bodisi po duhu kot po obliki, od krepuskolarizma, ki je bil ves v »nižjih tonih«, zabrisan v izrazu in poln melanholične ironije. In vendar, celo med mladimi pesniki, ki so se oklenili futurističnega gibanja, ki je med drugim povzdigoval dinamizem, meječ že na brutalnost, so najbolj nadarjeni, kot na primer Corrado Govoni in Aldo Palazzeschi, ostali v okviru krepuskolarizma. Dovolj je, če omenimo znameniti pesmi Alda Palazzeschija, Rio Bo in Bolni vodomet, vključeni v najpomembnejšo antologijo futurističnih pesnikov, ki pa nimata prav nič skupnega z Marinettijevo estetiko in etiko. In tako danes po pravici postavljajo mladostno delo teh dveh in drugih pesnikov, ki so se priključili futurističnemu gibanju, v krepuskolarno ozračje, ki je na začetku tega stoletja zajelo italijansko poezijo, ne pa med ognjevite razglase futuristične skupine.

V letih med prvo in drugo svetovno vojno je italijanska literatura, kot kaže, preživljala nekakšno obdobje zbranosti. V prozi se uveljavi fragment, formalna jasnost, tako imenovani »kaligrafizem«. Razvname se polemika med formalisti in med zagovorniki vsebine, z zmago prvih. Ni težko uganiti razloge za takšen umik proze, ki se je zadovoljevala z estetskimi rezultati, namesto da bi se bila trudila s prikazovanjem dejstev, stvari in idej, ki bi bile utegnile zanimati tudi širše beroče občinstvo. Pojav je mogoče razložiti z naslednjo okoliščino: če so že odvzeli pisateljem svobodo v uporabljanju slehernega motiva, ki bi utegnil navdihniti njihovo umetnost, zakaj bi se potem morali držati samo dovoljenih?

Kaligrafičnemu estetizmu v prozi ustreza v poeziji neke vrste prizadevanje za »čisto liriko«, za liriko torej, ki naj bi kar najbolj mogoče neposredno izražala bleščeč pesniški navdih. Govorili so celo o poeziji-vzkliku, in izraz »čuditi se« je bila beseda, ki jo je bilo mogoče največkrat zaslediti v verzih številnih pesnikov tedanjega časa.

Seveda so se pomembni, pa tudi zelo pomembni pesniki kljub vsemu tako ali drugače uveljavili, ne da bi bili zaradi tega prizanesljivi do razmer svojega časa. Najznamenitejša imena v tem okviru so: Umberto Saba, Giuseppe Ungaretti, Eugenio Montale in Salvatore Quasimodo, ki jih omenjamo po zaporedju njihove letnice. Prvi (umrl je 1957) je bil pesnik globokega diha, daleč od kakršnekoli estetike in šole, osamljen mojster melodioznih verzov, v katerih so živo utripajoča vsakdanja občutja našla ustrezen, prefinjeno preprost izraz. Ungaretti, Montale in Quasimodo so tri umetniško zelo raznorodne osebnosti, ki pa jih veže nekaj skupnega: iskanje, večkrat tudi krčevito, osnovnih vrednot besede, večkrat zunaj logičnih zvez in zunanje muzikalnosti, prizadevanje, da bi se dokopali do bistva, osvobojenega nepotrebnih okraskov, in tako prodrli v jedro liričnih motivov. Ta težnja je dobila več oznak, najtrajnejšo med njimi poznamo pod imenom »hermetizem«. Italijanska literarna zgodovina pozna že prej nekaj primerov hermetične poezije (dovolj je, če se spomnimo na nekatere vidike v poeziji Danteja, Petrarke in na nekatere verze pri Michelangelu), zato je najboljša in najbolj vitalna poezija tega časa lahko našla svoje predhodnike vsekakor v upoštevanja vredni tradiciji.

Poleg že omenjenih pesnikov se je še drugim osebnostim posrečilo, da so svoji poeziji utrle nezamenljivo pot: najprej Vincenzo Cardarelli in Diego Valeri, nato Camillo Sbarbaro, Adriano Grande, Angelo Barile, Giuseppe Villaroel, Lionello Fiumi, Giorgio Vigolo, Giovanni Tita Rosa in drugi, medtem ko so pesniki Carlo Betocchi, Alfonso Gatto, Leonardo Sinigalli, Renzo Laurano, da navedemo samo nekatere, nekakšen most med leti tik pred drugo svetovno vojno in prvimi leti po njej. Tudi je treba povedati, da je poezija Salvatora Quasimoda ves ta čas bila in je tudi v teh zadnjih letih zaradi svoje posebne evolucije vzor novi generaciji.

V zadnjih dveh desetletjih je italijanska proza doživela preobrat, ki jo odločno loči od proze v dveh, treh prejšnjih desetletjih. Razcvet romana (ki je dal spodbudo tudi neorealističnemu filmu) je dokazal, kakšne možnosti so se skrivale v generaciji, ki se je, zrela za umetnost že kakšno leto pred velikim spopadom, lahko polno izrazila šele potem, ko so hude vojne izkušnje, nato pa dosežena svoboda in mir, dale pisateljem določnejšo zavest o njihovih možnostih.

Kar zadeva poezijo je bila njena pot počasnejša, kljub temu pa pomembna. Že med vojnim spopadom je nekaj pesnikov ujelo tesnobo in upor trenutka. Po brazdah, ki jih je zaoral hermetizem, so stopili mladi pesniki in preizkusili svojo moč in željo, da bi si, s tem da so bistvu izraza dodali še težnjo po jasnosti, utrli pot v liriko, ki bi bila osvobodjena nepotrebnih stilističnih umetelnosti, polna človeške, včasih dramatične vsebine, toda brez teatraličnega prenaprezanja.

In prav o tej poeziji smo želeli dati v tem izboru nekaj primerov. To so verzji pesnikov, ki jih loči starostni lok nekaj desetletij. Najstarejši med njimi je rojen leta 1912, najmlajša pesnica pa je rojena po tej vojni. Giorgio Caproni, Vittorio Sereni, Mario Luzi, Siro Angeli, Alessandro Parronchi so bili znani že pred vojno, medtem ko so se Umberto Bellintani, Bino Rebellato, Gino Nogara, Elio Filippo Accrocca, Marialuisa Birollo (čeprav niso vsi med njimi tako mladi) uveljavili v novejšem času. Poseben poudarek, če bi omejeni prostor takšnega članka to dopuščal, bi zaslužile pesmi Vittoria Serenija, Piera Paola Pasolinija in Andrea Zanzotta, in sicer zaradi novosti v obliki in vsebini prvega, zaradi polemične živahnosti drugega in modernizma, rastočega iz duha blage klasičnosti, pri tretjem.

Uprli smo se skušnjavi, da bi navajali zglede nekaterih najnovejših primerov, predstavnikov katere izmed skupin in tokov, ki so se pojavili šele pred kratkim, kajti te bi bilo treba posebej preučiti in pojasniti, stvar, ki se je doslej še ni nihče lotil. Kaže, da zbuja posebno zanimanje poezija, dovzetna za najrazličnejše slučajnosti, probleme, odnose in pojave današnjega življenja ob odločni prekinitvi z lirizmom teh zadnjih desetletij. In nič manjšo pozornost bi utegnila zbuditi ponovna oživitve »epa« s svojo širino gradnje in kompleksnostjo motivov. Kako ime, kot na primer Elio Pagliarani, je že iz različnih razlogov predmet posebne pozornosti in razprav. Ker niti članek niti izbor nimata ne polemičnih ne raziskovalnih namenov, se nam je zdelo primerno, da se omejimo na imena z umetniško razvojno črto, ki je že dokončno utrjena.

(Prev. C. Z.)

O s v a l d o R a m o u s